

Bilgi ve Koç Üniversitesi Tarih Bölümü'nde ders veren arkeolog Dr. Gül Pulhan:

Kültür soykırımı oldu

İstanbul'da Uday'ın evinden daha güzelleri var

■ **Irak'a bir heyet gidecek mi?**

UNESCO toplantısında böyle bir karar alınmış. Türkiye'den çağrılan uzmanlar arasında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin çivi yazılı tablet koleksiyonu başındaki Veysel Donmaz da vardı. İlk fırsata Bağdat'a bir heyet gönderilerek, acil hasar tespiti yapılacak. ABD başta bütün ülkeleri gümrük denetimine zorluyorlar. CIA ve FBI devreye girmiş. Havaalanlarında bazı eserler ortaya çıkmaya başladı.

■ **Kaçırılan eser sayısı belli mi?**

170 bin eserden söz ediliyor. Ben bunun biraz abartıldığını düşünüyorum. Nereden baksanız 100 binin altında değil.

Saraylar abartılı

■ **Saddam niye bu kadar çok saray yaptırmış? Bunu neye bağlıyorsunuz?**

Benim doktora tezim de eski bir saray üstüne... Kamışlı'ya çok yakın Yale Üniversitesi'sinin bir kazısıydı. Hammurabi dönemini inceliyorduk. O dönemde Mezopotamya krallarının çoğunun birden fazla sarayı var. Seyahat, güvenlik gibi gerekçelerle saraylar inşa edilmiş olabilir ama asıl nedeni güç gösterisi. Saddam'ın sarayları biraz da abartıldı. Uday'ın evi de öyle. İstanbul'da Uday'ın evinden kat be kat lüks ne evler var?

gerekiyor. Bunları alanlar da cezalandırılmalıdır. Bunu basit bir eski eser kaçakçısı diye görmek yerine 'savaş suçu' olarak tanımlamak gerekiyor. O zaman insanlar korkar. En azından caydırıcı olur.

Biz de Truva'yı istiyoruz

■ **Uluslararası düzenlemeler ve yaptırımlar yok mu?**

Var ama Amerika bunları imzalamamış. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1954'te Lahey Sözleşmesi hazırlanmış, 'Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi' diye... 103 ülke imzalamış. Türkiye, Irak katılmış. ABD ve İngiltere yok. 1970 ve 1972 yıllarında kültür varlıkların yasadışı yollardan el değiştirmesini önlemeye dönük UNESCO Sözleşmesi yürürlüğe girmiş.

■ **Moskova'ya götürülen Nazi Almanyası'na ait eserlerden söz edilir.**

Onların bir kısmının ne olduğu ancak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortaya çıktı. Türkiye'yi de ilgilendiren Truva Hazineleri'nin çok büyük bölümünün Moskova Müzesi'nde olduğu anlaşıldı, onlar Berlin'den savaş sırasında götürülmüş. Biz de onları geri istiyoruz. Almanya ve Yunanistan da hak iddia ediyor.

Arkeolog Dr. Gül Pulhan

Mezopotamya uzmanı Pulhan, eski eser talanına karşı uluslararası düzenlemeler ve yaptırımlar olduğunu söylüyor. 103 ülkenin onayladığı sözleşmeyi ABD ve İngiltere imzalamamış

imkânsızlaştı. Oysa İngilizlerin, Almanların Mezopotamya arkeolojisinde büyük bir geleneği var. Babil'i kazan Almanlar.

■ **Hammurabi kanunları da o zamana ait...**
Hammurabi kanunlarının esas orijinali siyah bir taş üzerine yazılı. Onu Fransızlar kazı yaptıkları sırada buldıkları için Louvre Müzesi'ne götürmüşler. Bağdat Müzesi'nde yine Hammurabi dönemine ait eserler var ama son savaşta yağmalandığı için onların kaderini bilmiyoruz.

■ **İngiliz gazeteci Robert Fisk, Bağdat Kütüphanesi'nden göğe yükselen dumanları tarihin tekrerrüü olarak aktarıyordu.**

Pulhan: ABD isteseydi Bağdat'ın yağmalanmasını önlerdi. Bunu özellikle yapmadığını düşünüyorum. Irak'ın geçmişle ilgili bağlantıları materyal olarak yok ediliyor. ■ Fotoğraflar: GARBİS ÖZATAY

Kültür soykırımı bu işte. Bağdat'taki yağmadan sonra bu kavramı uluslararası hukuk alanına taşımak gerekiyor. Etnik temizlik gibi...

■ **Irak'ta bir tuhaflık yok mu, ABD bu yağmayı bombaladığı, yakıp yıktığı, işgal ettiği ülkenin halkına yaptırdı. Rumsfeld bunu 'özgürlük'le eş tuttu.**

ABD isteseydi Bağdat'ın yağmalanmasını önlerdi. Bunu özellikle yapmadığını düşünüyorum. Bu talana niçin açıkça göz yumdu? Olay sadece arkeoloji müzesiyle kalmadı, kütüphane, ulusal arşiv. Büyük bir yok etme ve tahribat da var işin içinde. Irak'ın geçmişle ilgili bağlantılarını materyal olarak yok ediyor. Görünüşte Amerikan askerleri yakmıyor kütüphaneyi ama engel olmuyor.

Yağmalama savaş suçu

■ **Kültürel soykırımı karşı ne yapılmalı?**
Bağdat'taki yağmalama savaş suçu sayılmalı... UNESCO geçen hafta acil bir toplantı yaptı. Iraklı bazı uzmanlar da katılmış. Bundan sonra yeni talanlara engel olmak lazım. Yurtdışına çıkarılan eserlere tedbir konulup geri yollanması mümkün.

■ **Çalıntı eserleri kim alacak? Müzeler mi?**
Zor. Hemen alamazlar... Eski eser toplayan müzayede kurumları, özel galeriler, koleksiyoncular bunları alıp, birkaç yıl sonra ortaya çıkarabilirler. Onun için bu suçun uluslararası tanımının yeniden yapılması

Bir arkeolog olarak Bağdat'ı bekleyen tehlikeyi savaştan önce sezmiş miydiniz?
Bu savaş başlamadan önce Irak'ın kültür mirası ve eski çağlarla ilgili zenginliği konusunda

uluslararası bilim çevrelerinde büyük bir endişe vardı. İşgalden önce gereken duyarlılık gösterildi, pek çok girişim yapılmaya çalışıldı. Örneğin Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından Birleşmiş Milletler'e, ABD Savunma ve Dışişleri bakanlıklarına, UNESCO'ya uyarı mektupları gönderildi.

1991 Körfez Savaşı ardından Irak'ta büyük bir arkeolojik talan yaşanmıştı. O zaman Bağdat müzesine bir şey olmamıştı ama Basra ve çevresinden talan edilen eserler Avrupa ve ABD piyasasına çıktı. O zamanki talanın çapı bugünkü gibi değildi ama bilim çevreleri yine de olayın büyüklüğünün farkındaydı.

Ben Yale Üniversitesi'nde doktora yapıyordum, özellikle çivi yazılı tabletlerle ilgili büyük bir Babil koleksiyonu vardı üniversitenin. Eski eser piyasasındaki gelişmelerden bölümün haberi oluyordu.

UNESCO ile ABD uyarıldı

■ **Petrol kuyularını korumaya gösterilen özen tarihe gösterilmedi. Yağmaya göz yumuldu.**

Savaştan önce Pentagon'a bombalama ya da askeri tahribattan korunması gereken 4 bin yerin listeleri verildi. Bunların arasında arkeolojik höyükler, ören yerleri var. Bağdat müzesinin de yüzde yüz korunması istendi. Bağdat'ın düşmesinden birkaç hafta önce UNESCO kanalıyla ABD'ye yapılmış uyarı var: Müzeleri kontrol altına alın, diye...

■ **Necef ve Kербela gibi kutsal yerler ve Bağdat'taki camiler de koruma kapsamında mıydı?**

Elbette. Verilen koordinatlar arasında İslam dönemine ait kutsal yapılar da vardı.

■ **Saddam döneminde bunlar korunuyordu. Siz 1994'te Bağdat'a gittiğinizde durum neydi?**

1991'den sonra Batılıların orada çalışması